

О. Бондаренко,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ОКРЕМИХ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Ефективність виконання завдання з протидії корупції перебуває у прямій залежності з необхідністю чіткого та виваженого формулювання основних ідей такої діяльності. Правильне формулювання правил поведінки є ключем до її продуктивності. У юриспруденції, визначаючи поняття правових принципів, вчені використовують такі категорії, як початкові теоретичні визначення, обґрунтування, керівні принципи (ідеї), загальні приписи, керівні принципи, закономірності, зміст тощо. Більшість із названих понять – тотожні за змістом. Ми вважаємо за доцільне підтримати позицію О. Старчука, відповідно до якої принципи – це загальні, керівні положення [1, с. 40].

Юридичне закріплення правових принципів, як правило, визначається законодавчим органом у перших статтях відповідних законів. На жаль, ні Закон України «Про запобігання корупції», ні Антикорупційна стратегія не передбачають таких принципів. Однак шляхом систематичного аналізу нормативно-правових актів антикорупційного спрямування ми можемо сформулювати принципи, що є фундаментальними стосовно діяльності з протидії корупції в Україні.

З точки зору різновидів таких правових принципів, то, на думку А. Новака, ними є верховенство права і закону; рівність усіх перед законом; відкритість та прозорість діяльності органів державної влади та органів

місцевого самоврядування; ефективна взаємодія всіх гілок влади та громадськості; співпраця з міжнародними державами; доступність інформації про вчинені корупційні правопорушення [2, с. 6]. О. Шевченко фундаментальними принципами протидії корупції називає: законність, верховенство права, комплексність, системність, об'єктивність, наукову обґрунтованість, економічну доцільність, принцип взаємодії владних структур з інститутами суспільства, демократизацію управління суспільством; оптимальну відкритість для населення діяльності посадових осіб; входження до міжнародної системи протидії корупції та розвитку всебічного співробітництва з іноземними державами [3, с. 130–132].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання принципів права загалом, а також принципів протидії корупції досліджували такі вчені, як Б. Малишев, П. Михайленко, А. Новак, О. Старчук, А. Томкіна та інші. Водночас поза увагою вчених лишився стан втілення цих принципів в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є характеристика стану реалізації окремих фундаментальних принципів протидії корупції в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, фундаментальними принципами протидії корупції є верховенство права, законність, гласність. Пропонуємо звернути особливу увагу на правову природу

кожного з них та їх конкретні прояви у антикорупційній діяльності. Отже, першим фундаментальним принципом права є *верховенство права*.

Значення верховенства права для кожної діяльності підтверджується його закріпленням у ст. 8 Конституції України. Крім того, тлумачення його юридичного змісту міститься у рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004, в якому зазначено, що верховенство права – це панування права в різних формах у суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути пронизані передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Конституційний Суд України також зазначає, що одним із проявів верховенства права є те, що закон не обмежується законодавством як однією з його форм, але також включає інші соціальні регулятори, включаючи мораль, традиції, звичаї тощо, легітимізовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці юридичні елементи об'єднані якістю, яка відповідає ідеології справедливості, правовій ідеї, значною мірою відображені у Конституції України [4].

Незважаючи на позицію законодавчого органу та Конституційного Суду України, провідні світові юристи відверто визнають, що у світі немає єдності для розуміння верховенства права. Б. Малишев тлумачить верховенство права крізь два модули. По-перше, верховенство права – це верховенство права людини над обов'язком держави забезпечувати всі права і свободи людини. У першому модулі, який можна назвати конституційним або загальним, ідеться про обов'язок держави своїми діями створювати умови для реалізації прав і свобод людини. По-друге, верховенство права – це верховенство природних прав людини над пра-

вами держави, правами соціальних груп, правами суспільства. У другому модулі, який можна назвати спеціальним, ідеться про особливий статус природних прав людини [5, с. 16–17].

Другим фундаментальним принципом є принцип *законності*. Важливість цього принципу для функціонування держави настільки велика, що законодавча влада закріплює його у різних формах у декількох статтях Конституції України. Зокрема, законодавчі, виконавчі та судові органи здійснюють свої повноваження в межах, визначених цією Конституцією та відповідно до законів України (ст. 6 ч. 2, ст. 19 ч. 2 Конституції України). Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України та повинні відповідати їй (ч. 2 ст. 8 Конституції України); закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права та обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом (ст. 57 Конституції України); закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної сили, за винятком випадків, коли вони зменшують або усувають відповідальність особи (ч. 1 ст. 58 Конституції України); кожен зобов'язаний суворо дотримуватися Конституції України та законів України та не втручатися в права та свободи, честь та гідність інших людей (ст. 68 Конституції України) тощо [6].

На наш погляд, ступінь того, наскільки цей принцип насправді реалізовується загалом, особливо стосовно запобігання та боротьби з корупцією, є непевним. Водночас жодні міркування не можуть виправдати використання антикорупційних заходів, які не відповідають закону. Відсутність законодавчої основи для вжиття таких заходів є підставою для розробки і прийняття відповідних нормативно-правових актів [7, с. 307].

Отже, принцип законності у сфері протидії корупції означає, що будуть реалізовуватися лише ті антикорупційні заходи та задіяні методи, що безпосередньо передбачені законодавством України [8, с. 157].

Третім принципом є принцип *гласності*, тобто зв'язків з громадськістю та відкритості всіх органів, уповноважених боротися з корупцією. Конституція України не містить норми, яка б чітко закріплювала принцип відкритості та прозорості, але він може бути виведений з ряду конституційних норм: засідання Верховної Ради України проводяться відкрито (ч. 1 ст. 84 Конституції України); закон набирає чинності через десять днів після офіційного оприлюднення, якщо законом не передбачено інше, але не раніше дати його опублікування (ч. 4 ст. 94 Конституції України); одним з основних принципів судового провадження є гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами (п. 6 ч. 1 ст. 129 Конституції України) [6].

Принцип гласності, безперечно, є центральним принципом взаємин між державою і суспільством, сутність якого полягає у відкритості, прозорості, публічності організації і діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також доступності інформації про їх діяльність [9, с. 29].

За часів колосального розвитку та залежності суспільства від електронних пристроїв, отже, від електронних інформаційних ресурсів, вони зараз посідають перше місце у рейтингу збору інформації про діяльність та результати функціонування державних установ. Однак реалізація цих заходів вимагає гарантування належного рівня інформаційної безпеки, оскільки публічна інформація не повинна містити жодної інформації про особу, зокрема її особисті дані. На наш погляд та з огляду на досвід роботи з такими інформаційними порталами, наприклад з антикорупційними декла-

раціями, державні інформаційні агентства не завжди можуть забезпечити зберігання такої інформації, що призводить до її витоків. Отже, реалізація цих заходів вимагає ретельної підготовки та розробки конкретних програм та практичних заходів для забезпечення безпеки персональних даних та встановлення відповідальності для тих посадових осіб, дії яких призвели до втрати такої інформації.

Висновки. Антикорупційна діяльність в Україні, як і будь-яка інша діяльність, ведеться за певними основними ідеями, які є керівними принципами. Особливе значення серед цих принципів мають фундаментальні. Адже саме ці принципи визначають антикорупційну стратегію та вектор її реалізації. Фундаментальні антикорупційні принципи включають: верховенство права, законність та гласність. У контексті всебічної протидії корупції в Україні ми вважаємо, що законодавче закріплення основних принципів такої діяльності є надзвичайно важливим.

Стаття присвячена важливій та актуальній темі – характеристиці стану реалізації окремих фундаментальних принципів протидії корупції в Україні. Автор зосереджує увагу на тому, що ефективність виконання завдання з протидії корупції перебуває у прямій залежності з необхідністю чіткого та виваженого формулювання основних ідей такої діяльності. Правильне формулювання правил поведінки є ключем до її продуктивності. Крім того, з'ясовано, що у юриспруденції поняття правових принципів тлумачать по-різному, зокрема, вчені використовують такі категорії, як початкові теоретичні визначення, об'єднання, керівні принципи (ідеї), загальні приписи, керівні принципи, закономірності, зміст тощо.

Зосереджено увагу на тому, що значення верховенства права для кожної діяльності підтверджується

його закріпленням у ст. 8 Конституції України. Крім того, тлумачення його юридичного змісту міститься у рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004, в якому зазначено, що верховенство права – це панування права в різних формах у суспільстві.

Наступним фундаментальним принципом є принцип законності. Важливість цього принципу для функціонування держави настільки важлива, що законодавча влада закріплює його у різних формах у декількох статтях Конституції України. На думку автора, ступінь того, наскільки цей принцип насправді реалізується загалом, особливо стосовно запобігання та боротьби з корупцією, викликає занепокоєння. Відсутність законодавчої основи для вжиття таких заходів є підставою для розробки і прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Принцип гласності тлумачиться як принцип зв'язків з громадськістю та відкритості всіх органів, уповноважених боротися з корупцією. Конституція України не містить норми, яка б чітко закріплювала принцип відкритості та прозорості, але він може бути виведений з ряду конституційних норм.

Зроблено висновок, що антикорупційна діяльність в Україні, як і будь-яка інша діяльність, ведеться за певними основними ідеями, які є керівними принципами. Особливе значення серед цих принципів мають фундаментальні. Адже саме ці принципи визначають антикорупційну стратегію та вектор її реалізації. У контексті всебічної протидії корупції в Україні важливим є законодавче закріплення основних принципів протидії корупції.

Ключові слова: корупція, протидія корупції, принципи права, фундаментальні принципи.

Bondarenko O. The state of implementation of some fundamental principles of anti-corruption in Ukraine

The article is devoted to an important and topical topic – the characteristics of the implementation of certain fundamental principles of anti-corruption in Ukraine. The author focuses on the fact that the effectiveness of the task of combating corruption is directly dependent on the need for a clear and balanced formulation of the main ideas of such activities. Proper formulation of rules of conduct is the key to its productivity. In addition, it was found that in jurisprudence the concepts of legal principles are interpreted differently, in particular, scholars use such categories as initial theoretical definitions, justifications, guidelines (ideas), general prescriptions, guidelines, patterns, content, and so on.

Attention is focused on the fact that the importance of the rule of law for each activity is confirmed by its enshrinement in Art. 8 of the Constitution of Ukraine. In addition, the interpretation of its legal content is contained in the decision of the Constitutional Court of Ukraine of November 2, 2004 No. 15-rp/2004. It states that the rule of law is the rule of law in various forms in society.

The next fundamental principle is the principle of legality. The importance of this principle for the functioning of the state is so important that the legislature enshrines it in various forms in several articles of the Constitution of Ukraine. According to the author, the degree to which this principle is actually implemented in general, and especially in relation to preventing and combating corruption, is questionable. The lack of a legal basis for such measures is the basis for the development and adoption of relevant regulations.

The principle of publicity is interpreted as the principle of public relations and openness of all bodies authorized to fight corruption. The Constitution of Ukraine does not contain a norm that would clearly enshrine the principle of openness and transparency, but it can be derived from a number of constitutional norms.

It is concluded that anti-corruption activities in Ukraine, like any other activity, are conducted according to certain basic ideas, which are guiding principles. Of particular importance among these principles are the fundamental ones. After all, it is these principles that determine the anti-corruption strategy and the vector of its implementation. In the context of comprehensive anti-corruption in Ukraine, it is important to legislate the basic principles of anti-corruption.

Key words: corruption, anti-corruption, principles of law, fundamental principles.

Література

1. Старчук О.В. Щодо поняття принципів права. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 40–43.

2. Новак А. Принципи формування національної антикорупційної політики. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2017. Вип. 1. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2017_1_5 (дата звернення: 26.10.2020).

3. Шевченко О.В. Основні принципи протидії корупції. Вісник Вищої ради юстиції. 2011. № 1 (5). С. 129–133.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11> (дата звернення: 20.09.2020).

5. Малишев Б.В. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект). Бюлетень Міністерства юстиції України. 2012. № 8. С. 14–20.

6. Конституція України : станом на 1 січня. 2020 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2020. 82 с.

7. Михайленко П.П. Значение принципа законности и его обеспечение при расследовании преступлений. Проблемы борьбы с коррупцией и организованной преступностью. Проблемы человека. Киев, 1998. С. 306–310.

8. Горб Н.О. Наруга над могилою: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Академія адвокатури України. Київ, 2005. 240 с.

9. Томкина А. Принцип гласности процедуры принятия правовых актов Кабинета Министров Украины. Право Украины. 2014. № 9. С. 28–31.

